

ПРОГРАМА
проведення навчання, підвищення кваліфікації та перевірки знань
з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності
в комунальному закладі «Ліцей №4 «Обрій» Світловодської міської ради»

(програма розроблена відповідно [наказу МОН України від 31 січня 2019 року № 97](#) « Про затвердження примірною тематичного плану та примірної програми навчання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності»)

Тема 1. Законодавство України про охорону праці

Основні положення [Закону України «Про охорону праці»](#). Поняття охорони праці. Соціально-економічне значення охорони праці. Основні законодавчі акти з охорони праці: [Закон України «Про охорону праці»](#), [«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»](#), [Кодекс законів про працю України](#) та прийняті відповідно до них нормативно-правові акти.

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці.

Право громадян на охорону праці при укладанні трудового договору та під час роботи на підприємстві. Права працівників на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. Управління охороною праці. Обов'язки роботодавця щодо створення умов праці відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці. Обов'язки працівника щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Аудит охорони праці.

Служба охорони праці. Положення про службу, основні завдання, функціональні обов'язки та права. Комісія з питань охорони праці підприємства: порядок створення, обов'язки та права комісії.

Навчання з питань охорони праці. Типове положення, яке встановлює порядок і види навчання та інструктажів, форми перевірки знань з питань охорони праці працівників та посадових осіб. Перелік посад посадових осіб, які до початку виконання своїх обов'язків і періодично один раз на три роки проходять навчання з питань охорони праці. Перелік робіт з підвищеною небезпекою. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Фінансування охорони праці роботодавцем. Інші джерела фінансування охорони праці. Перелік заходів і засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю.

Навчання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в установах та закладах освіти, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України. Положення, яке встановлює порядок і види навчання та інструктажів, форми перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності працівників, посадових осіб та здобувачів освіти.

Дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Порядок допуску в експлуатацію придбаних за кордоном технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування тощо. Порядок прийняття в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих об'єктів.

Основні вимоги Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.

Інформація та звітність про стан охорони праці. Добровільні об'єднання громадян з охорони праці.

Стимулювання охорони праці. Заохочення працівників за активну участь у роботі зі створення безпечних та нешкідливих умов праці. Застосування при розрахунках страхових внесків до Фонду соціального страхування України (далі — Фонд) знижок та надбавок для кожного підприємства.

Відшкодування підприємствам, громадянам і державі збитків, завданих порушенням вимог охорони праці.

Нормативно-правові акти з охорони праці. Опрацювання, прийняття та скасування нормативно-правових актів, тимчасове припинення їх чинності. Акти підприємств з охорони праці. Забезпечення працівників нормативно-правовими актами з охорони праці.

Державне управління охороною праці. Органи державного управління. Компетенція Кабінету Міністрів України в галузі охорони праці. Повноваження міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в галузі охорони праці, і, зокрема, Держпраці. Повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в галузі охорони праці. Повноваження об'єднань підприємств з цих питань.

Організація наукових досліджень з проблем охорони праці. Державний нагляд за охороною праці.

Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці. Повноваження і права профспілок у цій сфері. Уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці.

Штрафні санкції до юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, до посадових осіб та працівників за порушення вимог щодо охорони праці. Відповідальність за порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, за створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного управління охороною праці і представників професійних спілок.

Соціальне страхування від нещасних випадків і професійних захворювань. Основні положення [Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»](#): завдання страхування та сфера дії закону, основні принципи страхування; управління страхуванням. Обов'язки Фонду: відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров'я, відшкодування моральної шкоди, профілактична діяльність Фонду, направлена на усунення загрози здоров'ю працівників, викликаній умовами праці; фінансування страхування від нещасних випадків.

[Закон України «Про колективні договори і угоди»](#). Регулювання питань охорони праці в колективному договорі. Комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожежам.

Тривалість робочого часу працівників. Скорочена тривалість робочого часу. Заборона роботи в нічний час. Обмеження понад нормованих робіт. Заборона залучення до понад нормованих робіт.

Праця жінок. Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок. Обмеження праці жінок на роботах у нічний час. Гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок та жінок, які мають дітей.

Праця інвалідів. Порядок навчання, перекваліфікації та працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій. Умови використання їх праці у нічний час та на понад нормованих роботах.

Праця молоді. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах. Вік, з якого допускається прийняття на роботу. Роботи, на яких забороняється застосування праці осіб, молодших за вісімнадцять років. Медичні огляди.

Індивідуальні трудові спори. Органи, що розглядають трудові спори. Терміни звернення до комісії з трудових спорів та порядок прийняття заяв. Порядок і терміни розгляду трудових спорів.

Тема 2. Законодавство України з питань безпеки життєдіяльності

Основні положення [Кодексу цивільного захисту України](#), [законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»](#), [«Основи законодавства України про охорону здоров'я»](#), [«Про охорону навколишнього природного середовища»](#), [«Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»](#), [«Про дорожній рух»](#) та взаємозв'язок з іншими законами України.

Суб'єкти забезпечення та основні принципи здійснення цивільного захисту. Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Повноваження органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання, права та обов'язки громадян України у сфері цивільного захисту. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення заходів цивільного захисту. Додаткові функції суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту. Облік надзвичайних ситуацій. Аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання і територій. Надання платних послуг аварійно-рятувальними службами.

Контроль у сфері цивільного захисту. Відповідальність за порушення законодавства у сфері цивільного захисту.

Законодавство України про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення. Права та обов'язки громадян, підприємств, установ і організацій щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя. Державне регулювання і вимоги щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Системи формування здоров'я. Проблеми здоров'я в житті людини. Здоровий спосіб життя. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я людини.

Безпека харчування. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспожислужба), її завдання та права.

Реалізація державної політики у сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, санітарного законодавства, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і реклами в цій сфері.

Основні принципи охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов'язки громадян України. Повноваження органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Спостереження, прогнозування, облік та інформування в галузі навколишнього природного середовища. Заходи щодо забезпечення екологічної безпеки. Надзвичайні екологічні ситуації.

Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Основними завданнями ядерного законодавства. Основні принципи радіаційного захисту. Основними принципами державної політики у сфері використання ядерної енергії та радіаційного захисту.

Права громадян та їх об'єднань на одержання інформації у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Компетенція органів влади та управління у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки. Державне регулювання безпеки використання ядерної енергії.

Особливий режим території у місцях розташування ядерних установок та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами.

Відповідальність за порушення законодавства у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки.

Загальні положення, термін та визначення [Закону України «Про дорожній рух»](#). Державне управління у сфері дорожнього руху. Компетенція Кабінету Міністрів України, органів влади автономної республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та об'єднань громадян у сфері дорожнього руху.

Права та обов'язки учасників дорожнього руху. Основні положення щодо допуску до керування транспортними засобами. Медичне забезпечення безпеки дорожнього руху. Контроль у сфері дорожнього руху.

Відповідальність за порушення законодавства про дорожній рух.

Безпека в умовах кримінальної злочинності та тероризму. Безпека в натовпі. Особиста безпека., самооборона, права та межі самооборони. Індивідуальні та колективні дії під час терористичних актів.

Тема 3. Організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності в установах та закладах освіти

Охорона праці та безпека життєдіяльності, як об'єкт управління. Управління охороною праці. Основні завдання щодо організації роботи з охорони праці, безпеки життєдіяльності в органах управління освітою, установах та закладах освіти. Відповідальність за організацію роботи з охорони праці, безпеки життєдіяльності.

Обов'язки посадових осіб та організація роботи з охорони праці і безпеки життєдіяльності в

закладах освіти. Планування роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності: перспективне, поточне та оперативне. Посадові інструкції, установлення обов'язків, прав і відповідальності виробничо-технічних служб, посадових осіб і спеціалістів за виконання функцій і завдань у системі управління охороною праці, а також вимог з охорони праці.

Організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності під час проведення науково-дослідної діяльності в закладах освіти, під час позакласної, позашкільної діяльності.

Організація роботи з охорони праці під час адміністративно-господарської діяльності в закладах освіти.

Матеріальне та моральне стимулювання роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Контроль за ефективністю функціонування системи управління охороною праці та безпеки життєдіяльності, виконанням працівниками своїх обов'язків, правил, норм та інструкцій з охорони праці, за станом охорони праці на робочих місцях, аудит охорони праці.

Прилади контролю безпечних умов праці. Світлова та звукова сигналізація. Запобіжні написи, сигнальне пофарбування. Знаки безпеки.

Порядок проведення розслідування нещасних випадків, що сталися із здобувачами освіти під час освітнього процесу. Види діяльності під час освітнього процесу при яких у разі настання нещасного випадку проводиться розслідування. Обов'язки керівника закладу освіти після одержання повідомлення про нещасний випадок. Повідомлення про нещасний випадок. Організація розслідування нещасного випадку. Робота комісії по розслідуванню нещасного випадку. Особливості проведення спеціального розслідування нещасного випадку. Матеріали розслідування, порядок обліку та звітність про нещасні випадки із здобувачами освіти.

Порядок проведення та реєстрації інструктажів з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Тема 4. Вибухонебезпека виробництв і вибухозахист

Стан та динаміка аварійності в світовій індустрії. Аналіз характерних значних промислових аварій, пов'язаних з викидами, вибухами та пожежами хімічних речовин. Загальні закономірності залежності масштабів руйнувань і тяжкості наслідків аварій від кількості, фізико-хімічних властивостей і параметрів паливних речовин, що використовуються у технологічній системі.

Основні положення [Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»](#). Порядок ідентифікації та обліку об'єктів підвищеної небезпеки (далі — ОПН). Роль адміністрації та керівників підрозділів підприємства у виявленні небезпечного промислового устаткування, проведенні оцінки небезпечних промислових факторів, розробці планів ліквідації аварій та аварійно-рятувальних заходів, розробці заходів щодо підвищення рівня безпеки виробництва, організації навчання та протиаварійних тренувань персоналу. Формування звітів про стан безпеки праці, проведену протиаварійну роботу та про аварії, що сталися.

Оцінка рівня небезпеки об'єктів, установлення імовірності можливих аварій, установлення прийняттого ризику та розробка заходів щодо його зниження. Мета і методика виявлення небезпечних чинників виробничих аварій. Визначення пріоритетів. Прогнозування аварій на виробництві. Методики оцінки можливостей виникнення аварій під час здійснення окремих технологічних процесів. Повноваження місцевих органів виконавчої влади щодо регулювання життєдіяльності ОПН. Проведення інспекцій.

Основні положення [Конвенції 174 від 22 червня 1993 року Міжнародної організації праці «Про запобігання значним промисловим аваріям»](#).

Теоретичні основи механізму горіння та вибуху. Ламінарне, дефлаграційне горіння і детонація в різних агрегатних станах: парогазових, дисперсних середовищ, сконденсованих вибухових речовин.

Особливості горіння та вибуху в апаратурі, виробничому приміщенні, неорганізованих газових викидів в незамкненому просторі. Механізм горіння аерозолів.

Параметри і властивості, що характеризують вибухонебезпеку середовища; фактори, що характеризують небезпеку вибуху, ГОСТ 12.1.010-76 «Взрывобезопасность. Общие требования».

Кількісні показники вибухів, що характеризують масштаби руйнування, тяжкість наслідків. Троїловий еквівалент; частка участі вибухопожеже небезпечних продуктів у вибуху, приведена маса; енергетичний потенціал вибухонебезпеки, баланс розподілу енергії вибуху.

Основні характеристики вибухонебезпеки хіміко-технологічних процесів; показники рівня руйнування промислових аварій. Установлені визначення: хіміко-технологічна система,

технологічний блок, середовище, об'єкт. Значення параметрів: регламентовані, критичні, гранично допустимі; потенційно вибухонебезпечний технологічний об'єкт.

Методи стабілізації процесів та оцінка надійності систем. Фізико-хімічні характеристики речовин, що використовуються в технологічній системі, та їх вплив на вибухонебезпеку; оцінка рівня небезпечності процесу; обґрунтованість та надійність способів і засобів контролю допустимої кількості небезпечних речовин; засоби запобігання критичним значенням параметрів.

Оцінка експлуатаційної надійності та безпеки обладнання, трубопроводів, обґрунтування їх вибору. Поняття про строки служби (ресурсу) і безвідмовної роботи обладнання; обґрунтування вибору ушільнень, методів і засобів запобігання перевищенням тиску, ефективних систем аварійного скидання вибухонебезпечних продуктів закритого типу.

Вибір засобів контролю, управління і протиаварійного захисту (ПАЗ). Обґрунтування вибору енергозабезпечення (енергостійкості) систем контролю, управління і ПАЗ з урахуванням характеру технологічного процесу і енергетичного потенціалу об'єкта.

Локалізація та ліквідація аварій, захист персоналу від уражень, будинків і споруд від руйнування. Поблочні моделі виникнення і розвитку аварій; технічні засоби і послідовність аварійного відключення технологічних блоків. Методи і послідовність локалізації та ліквідації аварій при різних схемах їх розвитку.

Методи оцінки інтенсивності впливу ударної хвилі на об'єкти при можливому вибуху. Основні принципи розрахунку зон за рівнями небезпеки та їх класифікація.

Обґрунтованість розміщення вибухонебезпечних технологічних об'єктів на території підприємства. Стійкість будинків і споруд до дії ударної хвилі. Технічні та організаційні заходи щодо захисту персоналу від дії ударної хвилі та вторинних факторів вибуху.

Основні напрямки в удосконаленні технологічних процесів, розробці сучасного обладнання, засобів контролю, управління і протиаварійного захисту, швидкодійної та регульовальної апаратури. Підвищення якості сировини, матеріалів та обладнання.

Раціональне планування території підприємства. Вибір та використання ефективних і надійних, переважно на базі комп'ютерних систем, засобів контролю, регулювання та протиаварійного захисту.

Запобігання аварійній розгерметизації технологічних систем, займанню аварійних викидів.

Вимоги щодо професійного добору та навчання персоналу для виробництва підвищеної вибухонебезпеки.

Примітка. Тема 4 тематичного тану і програми розробляється з урахуванням вимог нормативно-правових актів з охорони праці та промислової безпеки для конкретних напрямів економічної та освітньої діяльності закладів освіти, установ, організацій, підприємств, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України.

Тема 5. Електробезпека

Статистичні відомості про стан виробничого електротравматизму. Основні причини та шляхи зниження його рівня.

Електричний струм, одиниці вимірювання струму, напруги, потужності, опору, частоти. Постійний та змінний струм, їх шкідлива дія на організм людини. Небезпечні величини електроструму, напруги. Залежність дії електроструму на людину від тривалості дії, умов середовища, метеорологічних факторів, фізичного стану людини. Поняття напруги кроку та дотику. Статична і наведена напруга. Дія електромагнітних полів, засоби захисту від них.

Будова промислових електроустановок та їх елементи: електричні станції, підстанції, розподільчі пристрої, перетворювачі електроенергії; повітряні та кабельні лінії електропередач понад 1000 В; розподільчі електромережі напругою до 1000 В.

Розподіл електроустановок за класами напруги: 0,4 кВ; 6-10 кВ; 35 кВ; 110-1150 кВ. Особливості будови та сфера застосування.

Охоронні зони електромереж до та понад 1000 В. Допустимі (безпечні) відстані до струмопровідних частин діючого обладнання, що перебувають під напругою. Класифікація виробничих приміщень щодо небезпеки ураження працівників електричним струмом.

Колективні та індивідуальні засоби захисту в електроустановках. Порядок їх використання, зберігання та обліку. Періодичність та види випробувань. Плакати та знаки безпеки, що використовуються в електроустановках,

Заземлення та занулення електроустановок, їх захисна дія; допустимі величини опору, від чого вони залежать.

Заходи безпеки при роботі з електрифікованим інструментом, зварювальними та понижувальними трансформаторами, переносними світильниками тощо.

Вимоги безпечного застосування машин і механізмів у діючих електроустановках. Особливості виробництв з наявністю електротехнологій.

Порядок виконання робіт у діючих електроустановках: організаційні та технічні заходи, наряд-допуск, інструктаж, групи електробезпеки.

Вимоги до персоналу, який виконує роботи в діючих електроустановках.

Особа, відповідальна за стан електрогосподарства, її статус, кваліфікація, група електробезпеки, обов'язки та відповідальність.

Тема 6. Пожежна безпека

Основні нормативні документи, що регламентують роботу із забезпечення пожежної безпеки об'єктів: [Кодекс цивільного захисту України](#), стандарти, будівельні норми та правила, Правила пожежної безпеки та інше. Обов'язки керівника підприємства та інших посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки об'єкта та окремих ділянок виробництва.

Порядок організації і робота добровільної пожежної охорони. Порядок функціонування добровільної пожежної охорони. Обов'язки членів добровільної пожежної охорони щодо запобігання пожежам та їх гасіння. Пільги та заохочення, встановлені для них.

Кримінальна, адміністративна, матеріальна та дисциплінарна відповідальність громадян, посадових та юридичних осіб за порушення вимог пожежної безпеки та виникнення пожежі.

Коротка характеристика виробництва та пожежна небезпека технологічного процесу, сировини, готової продукції, агрегатів, установок тощо.

Основні причини пожеж: порушення технологічних регламентів і несправність виробничого обладнання, іскри електро-газозварювальних робіт і необережне поводження з вогнем, іскри котельних та інших установок, порушення правил користування інструментами і електронагрівальними приладами. Заходи пожежної безпеки, яких необхідно дотримуватись перед початком роботи, під час роботи та по її закінченні з метою запобігання пожежам.

Утримання території закладу освіти, установи, організації, підприємства, що належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України, протипожежні розриви, джерела протипожежного водопостачання, протипожежний режим на об'єкті.

Основні вимоги пожежної безпеки в будівлях і приміщеннях, при експлуатації електрообладнання, опалювальних приладів, систем вентиляції, при проведенні електро-газозварювальних, паяльних та інших вогневих робіт, при фарбуванні, знежирюванні та митті виробів і обладнання.

Вимоги пожежної безпеки в кабінетах, аудиторіях, лабораторіях, архівах, складських приміщеннях, гаражах, на складах зберігання хімічних речовин, паливно-мастильних матеріалів, при роботі з пожежо-вибухонебезпечними матеріалами, у приміщеннях з масовим перебуванням людей (аудиторіях, клубах, лікувально-профілактичних закладах, їдальнях тощо).

Основні вимоги до утримання шляхів евакуації, автоматичних систем пожежогасіння і автоматичної пожежної сигналізації.

Призначення та місцезнаходження на об'єкті засобів пожежогасіння, протипожежного обладнання та інвентарю (вогнегасники, внутрішні пожежні крани, бочки з водою, ящики з піском, стаціонарні установи пожежогасіння). Загальні уявлення про спринклерне і дренчерне обладнання, автоматичну пожежну сигналізацію, вуглекислотні, порошкові, газові та інші установки пожежогасіння.

Порядок утримання на об'єкті засобів пожежогасіння влітку та взимку.

Правила використання вогнегасних засобів, протипожежного інвентарю і обладнання для пожежогасіння.

Засоби зв'язку і сповіщення про пожежу, що наявні на об'єкті, у цеху, місця розташування телефонів, пристроїв для подачі звукових сигналів пожежної тривоги. Правила використання цих засобів у разі виникнення пожежі.

Дії працівників при виявленні в цеху чи на території об'єкта задимлення, загорання або пожежі. Порядок повідомлення про пожежу в пожежну охорону, газорятівальну та інші аварійні

служби, організація зустрічі пожежних частин, команд чи добровільних пожежних дружин. Виключення при необхідності технологічного обладнання, комунікацій, електроустановок та вентиляції. Гасіння пожежі наявними на об'єкті засобами пожежогасіння, порядок включення стаціонарних установок, евакуації людей і матеріальних цінностей.

Дії працівників після прибуття пожежних підрозділів (надання допомоги в прокладанні рукавних ліній, участь в евакуації матеріальних цінностей та виконання інших робіт за розпорядженнями керівника гасіння пожежі).

Розслідування та облік пожеж, розробка заходів щодо запобігання пожежам та загибелі людей на них.

Примітка. Навчання за темою б проводиться за участю фахівців, що мають спеціальну (пожежно-технічну) освіту.

Тема 7. Техногенна безпека

Джерела небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання. Вимоги щодо дотримання техногенної безпеки.

Автоматизована система раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення. Віднесення міст та суб'єктів господарювання до відповідних груп і категорій цивільного захисту.

Державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки. Способи здійснення державного нагляду (контролю).

Санкції за порушення вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки. Підстави для видачі центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, приписів, постанов і розпоряджень. Підстави для зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів.

Тема 8. Радіаційна безпека

Забезпечення радіаційної безпеки.

Радіонукліди та їх характеристики. Іонізуючі випромінювання (рентгенівське). Джерела опромінювання людини. Радіаційний фон. Радіаційно-небезпечні об'єкти в Україні. Принципи і норми радіаційної безпеки.

Протирадіаційний захист населення. Індивідуальні і колективні засоби захисту. Правила поведінки людей на забруднених територіях. Профілактика радіаційних уражень. Запобігання накопиченню радіонуклідів в організмі.

Роботи з радіоактивними речовинами та іншими джерелами іонізуючих випромінювань.

Служби радіаційної безпеки.

Тема 9. Безпека дорожнього руху

Правила дорожнього руху як правова основа дорожнього руху, що має створювати безпечні умови для усіх його учасників. Загальна структура і основні вимоги Правил дорожнього руху.

Порядок введення обмежень у дорожньому русі, відповідність обмежень, інструкцій та інших нормативних актів вимогам Правил дорожнього руху.

Обов'язки та права пішоходів і пасажирів. Особливості руху пішоходів, осіб, які пересуваються в інвалідних колясках без двигуна, керують велосипедом, мопедом та мотоциклом, тягнуть санки, візок тощо. Порядок руху пішоходів за межами населених пунктів. Пішохідний перехід. Порядок переходу проїжджої частини дороги. Дії пішоходів при наближенні транспортного засобу з увімкненим маячком і спеціальним звуковим сигналом.

Дії пасажирів при дорожньо-транспортній пригоді. Дії пішоходів, які причетні до дорожньо-транспортної пригоди. Аналіз дорожньо-транспортних пригод та причини їх виникнення.

Поведінка пасажирів на зупинках маршрутного транспорту. Правила посадки і висадки. Правила і обов'язки пасажирів при користуванні транспортними засобами.

Вимоги до водив скутерів, мопедів, велосипедів, осіб, які керують гужовим транспортом, і погоничів тварин. Небезпечні наслідки порушення вимог руху велосипедами, мопедами, гужовим транспортом і прогоном тварин.

Правила користування велосипедною доріжкою.

Дорожні знаки та їх значення в загальній системі організації дорожнього руху, їх класифікація. Типи світлофорів. Значення сигналів світлофора. Світлофори, що регулюють рух пішоходів. Значення сигналів регулювальника. Перевага сигналів регулювальника над сигналами світлофора, дорожніми знаками і розміткою.

Види і призначення попереджувальних сигналів. Правила подачі світових сигналів або рукою. Небезпечні наслідки порушення правил подавання попереджувальних сигналів.

Рух транспорту і безпека пішоходів і пасажирів. Швидкість руху, дистанція та інтервал. Рух у житловій зоні. Переваги пішоходів при русі в житловій зоні. Автомагістралі і автобани, їх основні ознаки. Рух по автомагістралях і автобанах. Основні ознаки гірських доріг і крутих спусків. Вимоги правил руху на гірських дорогах і крутих спусках.

Правила перевезення дітей.

Порядок повідомлення органів управління освітою про дорожньо-транспортні пригоди.

Відповідальність за порушення правил дорожнього руху.

Тема 10. Цивільний захист. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Класифікація надзвичайних ситуацій. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій. Єдина державна система цивільного захисту. Функціональна підсистема цивільного захисту в галузі освіти.

Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту та евакуаційні заходи. Інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист. Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Навчання працюючого населення. Формування культури безпеки життєдіяльності населення. Навчання учнів, студентів та дітей дошкільного віку. Навчання непрацюючого населення. Підготовка фахівців з питань цивільного захисту. Підготовка до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту.

Запобігання надзвичайним ситуаціям. Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з питань цивільного захисту.

Великі виробничі аварії, їх типи, причини та наслідки. Вплив техногенних чинників на екологічну безпеку та безпеку життя і здоров'я людей. Приклади великих техногенних аварій і катастроф та їх наслідки. Законодавчі та інші нормативні акти світової спільноти та України щодо забезпечення контролю, управління та захисту від основних видів виробничих небезпечних чинників. Класифікація виробничих небезпечних чинників в залежності від властивостей технологічних процесів та небезпечних речовин (різновиди вибухів, пожеж; вибухи киплячих рідин, що викидають пар, викиди токсичних речовин; порушення цілісності інженерних споруд, будівель тощо).

Планування заходів у разі надзвичайних ситуацій на виробництві. План локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки. Організація аварійних служб та формування планів їх роботи. Управління здійсненням заходів у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Порядок дій систем аварійної сигналізації та зв'язку, призначення персоналу та визначення його обов'язків.

Вибір засобів контролю, управління і протиаварійного захисту (ПАЗ). Обґрунтування вибору енергозабезпечення (енергостійкості) системи контролю, управління і ПАЗ з урахуванням характеру технологічного процесу та енергетичного потенціалу об'єкта. Створення та організація роботи групи експертів на підприємстві. Складання та затвердження контрольних списків виробничих небезпечних чинників. Надання інформації громадськості.

Організація робіт з реагування на надзвичайні ситуації. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій. Відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації.

Засоби колективного та індивідуального захисту працівників та здобувачів освіти. План евакуації з приміщень у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Примітка. Тема 10 тематичного плану і програми розробляється з урахуванням вимог нормативно-правових актів з цивільного захисту, охорони праці та промислової безпеки для

конкретних напрямів економічної та освітньої діяльності закладів освіти, установ, організацій, підприємств, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України.

Тема 11. Гігієна праці. Медичні огляди. Профілактика професійних захворювань і отруєнь

Поняття гігієни праці та медицини праці. Основні положення законодавчих актів, що стосуються створення безпечних умов праці та збереження здоров'я працюючих. Опрацювання, прийняття та скасування нормативно-правових актів — санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, регламентів тощо.

Шкідливі фактори виробничого середовища і трудового процесу, їх гігієнічна оцінка. Критерії і показники умов праці (Гігієнічна класифікація праці).

Атестація робочих місць за умовами праці. Компетенція Держпраці щодо контролю за якістю проведення атестації робочих місць за умовами праці, організація та здійснення контролю за параметрами факторів виробничого середовища та трудового процесу.

Заходи щодо поліпшення умов праці та виробничого середовища. Особливості гігієни праці в провідних галузях господарства. Особливості гігієни праці під час використання праці жінок та неповнолітніх. Санітарно-побутове забезпечення працівників.

Медичні огляди осіб, які працюють у важких та шкідливих умовах праці. Професійні захворювання (порядок розслідування, реєстрації та обліку профзахворювань, аналіз профзахворюваності, визначення придатності працівника до роботи). Основні принципи профілактики виникнення профзахворювань.

Примітка. Навчання за темою 11 проводиться за участю фахівця з гігієни праці (за згодою).

Тема 12. Профілактика травматизму невиробничого характеру. Травматизм у побуті

Нещасні випадки невиробничого характеру (побутові травми, отруєння, ушкодження від дії механічних сил, падіння, утоплення, транспортні нещасні випадки тощо).

Запобігання травматизму невиробничого характеру в житлових та підсобних приміщеннях, на торгівельних об'єктах, що обслуговують населення, присадибних ділянках, у місцях відпочинку та масового перебування людей.

Правила поведінки на водних об'єктах, у громадських місцях, під час проведення культурно-масових, оздоровчих, спортивних та інших заходах, при переміщенні повітряним, залізничним, морським, водним, автомобільним, міським транспортом та іншими видами транспортних засобів.

Профілактика травматизму у побуті: правила безпечного користування електропобутовими приладами, засобами побутової хімії, ліками, харчові отруєння тощо.

Поняття тяжкі і легкі травми.

Порядок розслідування нещасних випадків невиробничого характеру. Повідомлення про нещасний випадок. Облік і аналіз нещасних випадків невиробничого характеру.

Тема 13. Психологія безпеки життєдіяльності

Психологія безпеки праці. Пристосування людини до навколишніх умов в процесі праці (почуття, сприймання, увага, пам'ять, уява, емоції) та їх вплив на безпеку праці. Аналіз понять «психологія безпеки», «безпека особистості» з точки зору психологічної науки. Психологічна структура ставлення особистості до безпеки життєдіяльності, її розвиток та корекція. Психологічні засоби підвищення безпечної поведінки працівників у професійній діяльності. Діагностика ставлення студентів до безпеки життєдіяльності.

Фізіологічна та психологічна основа навчального та трудового процесу. Пристосування людини до навколишніх умов навчання і праці (промислова етика, ритм і темпи роботи, гімнастика, кімнати психологічного розвантаження) та їх вплив на безпеку праці. Зв'язок «людина-машина», ергономічні вимоги.

Психофізичні фактори умов праці (промислова естетика, ритм і темп роботи, виробнича гімнастика, кімнати психологічного розвантаження) та їх вплив на безпеку праці.

Психологічний захист як нейтралізація негативних станів і реакцій у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій, використання сучасних психологічних технологій для нейтралізації негативного впливу.

Методи пропаганди та агітації з безпеки життєдіяльності. Посадові інструкції, встановлення обов'язків, прав і відповідальності за створення безпечних умов навчання та праці.

Тема 14. Охорона навколишнього середовища. Біологічна та екологічна безпека

Охорона навколишнього середовища як комплекс заходів, спрямованих на збереження в необхідному об'ємі природної біоти на землі, що забезпечує стійкість навколишнього середовища.

Законодавчі акти з раціонального природокористування. Відповідальність керівників за порушення в галузі раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища. Ресурсозберігаючі технології, екологічна експертиза. Забруднення атмосфери, води, земель та прогноз забруднення, науково-технічні проблеми природокористування, провідні екологічно допустимі технології. Очисні споруди. Безвідходні технології. Методи рекультиваційних робіт. Озеленення промислової зони.

Поняття і зміст екологічної безпеки. Об'єкти і суб'єкти екобезпеки. Поняття «навколишнє середовище» і «природне середовище». Ризики у природокористуванні, управління ризиками.

Безпека в природокористуванні як процес управління загрозами та небезпеками, за якого забезпечується мінімальний вплив несприятливих умов природи та технологічних процесів її опанування на здоров'я людей. Безпека в природокористуванні в межах усіх форм галузевого природокористування та в області прямого й опосередкованого впливу на людину (глобально, регіонально і локально).

Моніторинг навколишнього середовища як система спостережень оцінки і контролю за станом навколишнього середовища, яка забезпечує її оцінку вихідного стану і своєчасне виявлення тенденцій змін у цьому середовищі.

Якість життя — сукупність природних і соціальних умов, що забезпечують комплекс здоров'я людини — особистого та громадського. Якість життя характеризує відповідність середовища проживання людини її потребам, що відображають середню тривалість життя, міру здоров'я людей і рівень їхньої захворюваності (фізичної та психологічної), стандартизованого для даної групи населення.

Тема 15. Надання домедичної допомоги потерпілим у разі нещасного випадку

Стислі основи анатомії та фізіології людини. Поняття домедичної допомоги. Основні принципи надання домедичної допомоги і правильність, доцільність дій, швидкість, рішучість, спокій. Домедична допомога при кровотечі. Класифікація кровотечі. Основні види кровотечі, їх ознаки. Домедична допомога при капілярній кровотечі. Домедична допомога при артеріальній та венозній кровотечі. Засоби зупинки кровотечі. Зупинка кровотечі притискуванням пошкодженої судини до підлеглої кістки, максимальним згинанням кінцівки. Зупинка кровотечі за допомогою джгута чи джгута-закрутки.

Способи реанімації, підготовки потерпілого до реанімації. Штучне дихання способом «з рота в рот» чи «з рота в ніс».

Непрямий (закритий) масаж серця. Домедична допомога при потопленні.

Види електротравм. Безпечні методи звільнення потерпілого від дії електричного струму. Термічна, електрична та біологічна дія електричного струму на організм людини. Правила надання домедичної допомоги потерпілим від ураження електричним струмом.

Домедична допомога при ударах. Струс головного мозку. Удари в області хребта. Синдром здавлювання. Домедична допомога при вивихах і розтягненні зв'язок.

Домедична допомога при отруєнні газами. Симптоми отруєнь. Вплив різних газів на організм людини і його наслідки.

Домедична допомога при пораненнях. Визначення та класифікація ран. Види перев'язувального матеріалу. Типи пов'язок. Правила накладання пов'язок.

Домедична допомога при переломах. Класифікація переломів. Правила накладання шин. Домедична допомога при ушкодженні хребта та кісток тазу.

Опіки, їх класифікація. Домедична допомога при хімічних та термічних опіках, при опіку очей. Домедична допомога при тепловому та сонячному ударах.

Запобіжні заходи щодо інфікування СНІДом під час надання домедичної допомоги потерпілим при нещасних випадках.

Примітка. Навчання за темою 15 проводиться фахівцями, що пройшли відповідне навчання або мають медичну освіту.